

Mövzu 15: Sosial sahələr, norma və normativlər

FTN 4. Fəaliyyətlərin müəyyənləşdirilmiş qurumlar və qaydalar çərçivəsində tənzimlənməsini mənimsəmək.

FTN 6. İnstitusional yanaşmanın əhəmiyyətini dərk etmək.

PLAN

- 1. Qeyri-kommersiya fəaliyyətin əsas xüsusiyyətləri**
- 2. Sosial normalar və sosial normativ-hüquqi mexanizmlər**
- 3. Sosial qanun və sosial hüquqi təminat**

ƏDƏBİYYAT

- 1. Azərbaycan Respublikasının 2022-2026 cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf strategiyası**
- 2. C.İ.Mahmudov, H.Q.Bağırsoylu. Sosial iqtisadi inkişafın proqnozlaşdırılması. Dərs vəsaiti, Naxçıvan, Əcəmi, 2019, 260 s**
- 3. Hacızadə E.M. Sosiallaşan iqtisadiyyat. Bakı, Elm, 2006, 509 s.**
- 4. Hüseynov T.H. Azərbaycanın milli iqtisadi inkişaf modeli: nəzəriyyə və praktika. Bakı, Elm, 2015, 466s.**
- 5. Həsənov R. İqtisadi siyasət: metodologiya və praktika. Dərs vəsaiti, Bakı, 2009, 282 s.**
- 6. Ə.Q.Əlirzayev "Sosial sferanın iqtisadiyyatı və idarəedilməsi" Dərs vəsaiti. Bakı – İqtisad Universiteti nəşriyyatı - 2010**

Bazar iqtisadiyyatı şəraitində özəlləşmə, sahibkarlıq və rəqabət mühiti mülkiyyət formasından və mülkiyyət xüsusiyyətlərindən asılı olmayan fəaliyyət səmərəliliyi və davamlı inkişaf məqsədləri ilə öz biznes planı və marketing əsaslarını, perspektiv inkişaf meyllərini və özünün dinamik inkişaf strategiyasını hazırlayır. Bu məqsədlə dövlətin təşkilatı amilləri və tənzimləmə mexanizmləri qeyri-dövlət sektorunun inkişafına onun ümumdaxili məhsulun artımı, iş yerlərinin çoxalması və əhəlinin sosial müdafiə üçün yaratdığı iqtisadi və təşəbbüskarlıq mühitinin səmərəsi ilə ifadə olunur. Hər bir təşkilat və müəssisə özünün fəaliyyətinin cari və perspektiv imkanları nəzərə alaraq restruktizasiya edir yaxud onun transformasiyasının çevik və səmərəli variantlarını əsaslandırır. Xarici təsirlərə məruz qalan istehsal və qeyri-istehsal sahələri, xidmət və sosial fəaliyyət yaradan təsərrüfatçı bazar tələbinə uyğun olaraq özünün inkişafının struktur dəyişmələrini, onun effektivliyini müəyyənləşdirir. Belə ki, iqtisadi struktura ayrı-ayrı lokal məqsədlərin və fəaliyyətlərin daha səmərəli variantını yeni təşkilatı quruluşla ifadə edir. Belə hallarda istehsal və xidmət sferası və sosial tələbat növləri kommersiya maraqlarına uyğun olmaqla, əhəlinin bir sıra tələbatlarını ödəməkdə sosial maraqları üstün tutmalıdır. Sosial maraqların ödənilməsi və insanın inkişafının əsas parametrləri uyğun olaraq istehsal və xidmət təklifini yaradır. Məcmu tələbatla təklif arasında tarazlılıq kommersiya səyi və sosial ödəmələrin arasında optimal nisbətlərin olması ilə mümkündür.

Qeyri-kommersiya maraqları və idarəetmə sistemləri real iqtisadiyyatın struktur elementidir. Daha çox cəmiyyətin «sosiallaşma» dərəcəsini müəyyən edir. Dövlət sosial məqsədlərə və onların maddi-maliyyə bazasına şərait yaratdıqca, bəzi ehtiyacı fərdlərin və qrupların, həmçinin gələcək nəsillərin insan kapitalı kimi maddi əsasının yaradılmasına üstünlük verməsi, artıq kommersiya maraqları və ünvanlılıqları daha çox ictimailəşmə xarakterini kəsb edir. Ona görə də qeyri-kommersiya fəaliyyətinin maddi, maliyyə və kadrlar potensialının təkrar istehsalı, bütövlükdə təkrar istehsalın tərkib hissəsi kimi baxıldıqda bu fəaliyyətlərin iqtisadi tənzimlənməsi, stimullaşması və idarə olunması üsulları və istiqamətləri meydana çıxır.

Bazar tipli inkişaf və sosial məqsədlərin daha intensiv artması, ictimai təşkilatlar, qeyri-hökumət təşkilatları və həmçinin pulsuz xidmət və minimum ehtiyaclara uyğun mənfəət gətirmədən ancaq ayrılan vəsaitlər həcmində formalaşan və inkişaf edən fəaliyyət növləri mövcuddur. Bu fəaliyyət növləri sosial dövlətin funksiyası, yaxud əhalinin özünün vəsaitləri və həmçinin məqsədləşdirilmiş vəsaitlərin ictimai tələbat üçün ayrılması yolları ilə baş verir.

Qeyri-kommersiya fəaliyyətinin sosial məqsədi əhalinin müştərək və kollektiv tələbatını ödəmək, cəmiyyətin sosiallaşma səviyyəsinə, ictimai şəraitin və dünya standartlara uyğun həyat fəaliyyətini formalaşdırmaq vəzifəsi durur.

Qeyri-kommersiya fəaliyyəti nisbi meyarlarla təsnifatlaşdırılır. Onun maliyyə əsasını mərkəzləşdirilmiş gəlirlər və yaxud üzvlük hesabına yaradılan kapital təşkil edir. Sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmaq qeydiyyatından keçsə də, onun əsas məqsədi şərait yaratmaq və insan inkişafı üçün ictimai mühit yaratmaqdan ibarətdir.

Qeyri-kommersiya təşkilatları sosial idarəetmə subyekti kimi müəyyən funksional vəzifələr həyata keçirir. Belə ki, sosial müdafiə fondu pensiyaçıların sosial müdafiəsi funksiyasını yerinə yetirməklə gəlirləri və xərclərinin çərçivəsində fəaliyyət göstərir.

Qeyri-kommersiya fəaliyyəti funksional təsnifat prinsipləri üzərində qurulur. Əhali və sosial qrupların iş və məşğulluq təsnifatına uyğun olaraq komitələr, təşkilatlar yaratmaqla ixtisaslaşmış xidmət və maraqlara xidmət edir. Bu maraqlarda istifadə hüququ bərabərləşir və ictimailəşir. Bu sahələrin maliyyə əsası uyğun olaraq dövlət, yerli büdcələr və əhali yaxud fiziki və hüquqi şəxslər yaradır. Sahibkar fəaliyyəti sayılmayan təşkilatların və hüquqi şəxslərin yaradılması əhalinin öz ehtiyaclarını ödəmək üçün iştirak payına uyğun xidmət sferası, infrastrukturaya yaratmaq və həmçinin nizamnaməyə əsasən həmin xidmətlərdən istifadə payı və məbləği müəyyənləşir. Təbii ki, bu ittifaqlar istehsal, bank, əhali və ətraf mühit sahələri üzrə bölünür. Maliyyələşmə mənbələri hüquqi şəxslər və fiziki şəxslər, onların verdikləri faiz və aldıkları dividendlər olur.

Sosial sahələr xarakter etibarilə dövlətin və cəmiyyətin inkişafı üçün infrastruktur rolunu oynayır. Ona görə də bütün sosial sahələr kommersiya maraqları

və səyinə uyğun olmur. O cümlədən, sosial sahələr olan təhsil, mədəniyyət və sağlamlıq və ətraf mühitin qorunması cəmiyyətin inkişafı üçün perspektiv potensialın əsas parametrlərini formalaşdırır. Sosial sahələr funksional təyinatma görə təsnifatlaşdırıldıqda, onun əsas məqsədi əhalinin minimum tələbatının ödənilməsi mənbələrini təmin etməkdir. Bu baxımdan sosial sahələrin əsas maliyyə mənbələrini gəlir gətirmək niyyəti deyil, tələbatı ödəmək funksiyası təşkil edir. Sosial təşkilatların maliyyə əsaslarını onların artım tempi və istifadə mexanizminə uyğun olaraq dövlət büdcəsi, yerli büdcələr və əhalinin xüsusi vəsaitlərinin birbaşa istehlak məqsədinə yönəlməsi təşkil edir.

Belə ki, sosial yönümlü qeyri-hökumət təşkilatlarının maliyyə mənbələrini, ayrı-ayrı korporasiyalar, banklar və yaxud dünya inteqrasiya sistemində baş verən hadisələrin, epidemiya və xəstəliklərin, gənclərin və yaxud xüsusi qayğıya ehtiyacları olan sosial təbəqələrin həyat fəaliyyətini, maddi maliyyə ehtiyaclarını ödəmək üçün istifadə olunur. Sosial təşkilatların bazar iqtisadiyyatı şəraitində fəaliyyəti dövlətin və sahibkarların yaratdığı humanitar təşkilatlar vasitəsi ilə baş verir. Amma bu təşkilatların maliyyə əsasları, onların gəlirləri və xərcləri üzərində nəzarət dövlət təşkilatları, auditorlar və həmçinin xəzinədarlıq tərəfindən baş verir. Sosial normalara uyğun olaraq tənzimləmə prinsipləri maliyyə nəzarətinin əsas istiqamətlərini, o cümlədən əməkhaqqı, ərzaq və yaxud təlim-tərbiyə və digər maddi xərcləri özündə əks etdirir. Sosial normativlərin qeyri-hökumət və özəl sektorda tətbiqi dövlət standartları və dövlət mexanizmləri vasitəsi ilə reallaşır.

Qeyri-kommersiya fəaliyyətinin təşkilatı quruluşu uyğun olaraq mülkiyyət formaları, idarəetmə strukturu ilə ixtisaslaşır. Onun xərclərində dövlətlə iqtisadi əlaqələrin maliyyə güzəştləri, pulsuz xidmət və birbaşa xərclər idarə olunur.

Qeyri-kommersiya fəaliyyətinin tənzimlənməsi dövlət fondları, mərkəzləşdirilmiş gəlirlər, həmçinin xarici şirkət və dövlətlərin əhalinin ödəmələri hesabına nizamnamə kapitalı və onun istifadəsi ilə mümkün olur. Nizamnamə kapitalı, minimum ehtiyacları ödəmək üçün minimal xidmətlər çərçivəsində reallaşır. O cümlədən, dövlət sosial müdafiə təşkilatları gəlir və xərc strukturu ilə tarazlaşdırılır. Sosial müdafiə məqsədi ilə əhalinin pensiya təminatı, müavinətlər və

həmçinin bu sahədə fəaliyyət göstərənlərin əməkhaqqı xərcləri bütöv gəlirlərlə tarazlaşdırılır.

İctimai təşkilatların əsas hissəsi - insan hüquqları ixtisaslaşmış mənəvi dəyərləri qrup maraqlarını qorumaq, bütöv təşkilatı sistem yaratmaqla seçki hüquqlarını, azadlıqlarını qorumaq məqsədi ilə formalaşır. İctimai təşkilatlar iqtisadi və sosial maraqlara uyğun olaraq ixtisaslaşır. Onun təşkilatı quruluşu iştirak payı və idarəetmə sistemində səsvermə hüquqları ilə idarə olunur. Belə ki, hər bir regionda və müəssisədə funksional məqsədlər üçün ictimai qruplar formalaşır. Qərar qəbulu hər bir üzvün səsi ilə müəyyənləşir.

Xarici humanitar təşkilatların yaratdığı qeyri-hökumət və ictimai-siyasi qurumlar ölkədə transformasiya sisteminin əlverişli variantlarını reallaşdırmaq yolu ilə mümkün olur. Sosial problemlərin reallaşmasında qeyri-hökumət orqanlarının artımı bazar prioritetləri şəraitində sosial gərginlik və sosial ehtiyacların ödənilməsində birbaşa əhali iştirakı həll olunur.

2. Sosial normalar və sosial normativ-hüquqi mexanizmlər

Sosial inkişaf sosial tərəqqi, təminat səviyyəsi və hər hansı sahənin sosial prioritetliyini təmin etmək, müəyyən normalar və hüquqi-təminat göstəriciləri və onların planlaşması tətbiqi istiqamətləri ilə reallaşır. Sosial normalar maddi, mənəvi və davranış normalarına ayrılabilir. Ədəbiyyatda və dərslik məqsədi ilə bunlara sosial indikatorlar da demək olar. Sosial indikatorlar nisbi normalar və yaxud artıq formalaşmış adət-ənənəyə görə qərarlaşmış göstəricilərlə idarə olunur. Fizioloji normalar insan orqanizminin enerji, karbonatlar və yaxud kilokaloriy ilə ifadə də müəyyən göstəricilərlə ifadə olunur. Belə ki, sosial normaların fizioloji aspektləri iqtisadi və hüquqi normalarla uzlaşdıqda normal həyat fəaliyyəti baş tutmuş olur. Ona görə də maddi, mənəvi normalar insana zəruri olan maddi nemətləri, xidmət və sosial bazanı formalaşdırır. Sosial-iqtisadi normalar iqtisadi artımın dinamikasını, onun əhali rifahı üçün zəruri olan həcmi və strukturunu formalaşdırır. Uyğun olaraq normalaşma və normativ bazar sosial-iqtisadi tənzimlənmənin metodologiyası və müasir şəraitdə müqayisəli təhsil və proqnoz modellərini formalaşdırır. Normaları aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar:

- maddi nemətlərin istehlak normaları;
- xidmətin həyat fəaliyyəti üçün istehlak və yaxud potensial normaları;
- normalaşmış xərc strukturu və tarazlı inkişafı təmin edən sosial-iqtisadi sahə normaları;
- həyat tərzı və həyat fəaliyyətinin ictimai və hüquqi normativlərə uyğun təşkil normaları.

Bu normalarm hər biri əsaslanma, tərtibat, proqnoz və istifadə mexanizmlərinə malik olduğu onlarm elmi proqnozlar və elmi prinsiplər əsasında qurulması və istifadəsi baş verir. Sosial normalarm tərkib hissəsi sahələrin əhalinin tələbat normasına uyğun minimal, orta və ən əlverişli sahələrinin təşkili metodları təşkil edir. İstehlak normaları ərzaq bazarmı, qeyri-ərzaq istehlak mallarının istehsalı idxalı və bazarda alıcılıq qabiliyyətinə uyğun təşkili və həmçinin xidmət sahələri olan səhiyyənin, təhsilin və mədəniyyət obyektlərinin fəaliyyətini təşkil etmək, planlaşdırmaq istiqamətləri daxildir.

Sosial normalar əhalinin sosial qruplarını, onlarm iş və məişət şəraitinə görə almaqla minimal, orta və maksimal səviyyələrdə planlaşdırılır və istifadə olunur. Sosial normalarm minimal səviyyəsi dövlətin təminat alətidir. Daha çox minimum tələbatı ödəməklə dövlət müdafiə olunan xərcləri tənzimləyir. Belə ki, minimum əməkhaqqı minimum pensiya hər min nəfərə düşən səhiyyə, təhsil və mədəni obyektlərin, mənzil təminatının bəzi kateqoriyalar üçün tətbiqi idarə olunan minimumlardır. Minimumlar insan fəaliyyətinin təkrar istehsalının minimum səviyyəsini təmin etmək öhdəlikləri və prinsipləri üzərində qurulur. Bu da öz növbəsində dövlətin və əhalinin ictimai-siyasi fəaliyyətin bu minimumlara uyğun davranış modelini yaradır. Sosial təminatların minimal səviyyəsi həm də dinamik olaraq dəyişir. İqtisadi inkişaf və insanın həyatın dəyərinin dəyişmə dinamikasına uyğun olaraq təkmilləşir. Kəmiyyət və keyfiyyətə müəyyən hədəflərə uyğun strukturlaşır. Ona görə də həyat fəaliyyət həyat tərzı kimi sosial idarə etmə və özünü tənzimləmə prinsipləri üzərində qurulur. Özünü tənzimləmə mexanizmlərini təmin etmək bir sıra qanunlar, normativ-hüquqi aktlar və təlim-tərbiyə, təhsil, mədəni normalarm, onlarm mənimsənilməsinin tarifi, milli, ənənəvi xüsusiyyətləri ilə müəyyənləşir.

Sosial normalar birgə yaşayış, birgə davramş münasibətlərin realhğı onlarm daha adekvat və sosial səmərə baxımmdan əlverişliyi ilə müəyyənleşir.

Sosial normalann qanunverici bazasmı iqtisadi sosial qanunlar və hökumətin hazırladığı, tətbiq etdiyi normalar təşkil edir. Belə normalar istehlak normaları şəkildə ifadə olunur. İstehlak normaları minimal istehlak büdcəsini, minimum yaşayış səviyyəsini, rasionaI istehlak büdcəsini və həmçinin ən əlverişli sosial-iqtisadi proqramlarm, yoxsulluğun azaldılması, sosial inkişafm ərazi və sosial proqramlarmm t'ərtibi və istifadəsi istiqamətlərini müəyyənleşdirir.

Sosial normalar həm sosial qruplar, həm də maddi nemətlər və biri-birini əvəz edən məhsullar və xidmətlər ilə təmin olunur. Belə ki, minimum istehlak normaları adambaşma düşən istehlak səbətini təmin etmək üçün zəruri olan ərzaq, qeyri-ərzaq, xidmət və bir sıra məcburi ödəmələri özündə əks etdirir. Minimum istehlak səbətinə daxil olan maddi nemətlər və xidmətlər təbii ki, respublikada istehsal olunan məhsullan və əhalinin formalaşmış tələbatım nəzərə almaqla həyata keçirür.

Minimum istehlak səbətinin dəyəri zəruri olan yaşayış minimumunu özündə əks etdirir. Sosial normalar uyğun olaraq istehlak və müəssisələr, funksional və məsrəflər üzrə təsnifatlaşdırılır. Belə ki, hər nəfərə düşən ət və ət məhsulları, süd və süd məhsulları, yağlar, vitaminlər müxtəlif mənbələr və məhsullar üzrə ödənilir. Ona görə də funksional tələbat normaları uyğun istehsal və sahələrin inkişafı ilə ödənilir. O, cümlədən səhiyyənin, təhsilin inkişaf nomraları hər şagirdə və nəfərə düşən təhsil müəssisələrin sayı, onlarm tutumu, onlarm il və gün ərzində göstərdiyi xidmətin miqdarı əsas götürülür. Səhiyyənin, təhsilin yaratdığı məhsul və xidmətin kəmiyyət və keyfiyyət müəyyən yaxud proqnozlaşdırılan normalara uyğun göstərir.

Sosial normalar ərazilər və sosial qruplar üçün differensiallaşır. Sosial normalar sosial siyasətin, dövlətin sosial müdafiə məqsədləri üçün ayırdığı vəsaitlərin planlaşmasınm və onlarm dəyişmə dinamikasmı müəyyənleşdirir. Belə ki, gəlir və istehlak arasmda nisbətləri tənzimləmək üçün ehtiyac minimumu deyilən sosial müdafiə meyana Milli Məclis tərəfindən təsdiq olunur. Hər il büdcə ilində bu rəqəm iqtisadi inkişafa və əhalinin tələbatma uyğun proqnozlaşdırılır və təsdiq olunur. Bizim respublika üçün 2009-cu ildə ehtiyac minimumu hər ayda 55 manat təşkil edir.

Əhalinin adambaşma düşən gəlir səviyyəsi bu normadan aşağı olduqda həmin ailələrə əlavə vəsait verilir. Sosial müdafiə xərcləri yaşayış minimumu, minimum ehtiyaclar və minimal istehlak normalarına uyğun idarə olunur. Sosial standartlar xarici dövlətlər və normal inkişaf dinamikası çərçivəsində həll olunur.

3. Sosial qanun və sosial hüquqi təminat

Sosial sahələri beynəlxalq təcrübəyə və respublikanın sosial xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq qanunvericilik bazası və normativ-hüquqi aktlar və mexanizmlər ilə idarə olunur. İqtisadi qanunlar sahə və funksional vəzifələri həyata keçirən qanunlara ayrılır. Sosial müdafiə pensiya təminatı, gənclər haqqında və yaxud ayrı mədəni sahələrin qorunması və fəaliyyətini, məqsəd və resurslara uyğun tənzimləyən qanunlar mövcuddur. İnsan hər tərəfli inkişafı üçün sosial qanunlar uyğun olaraq yaşayış minimumu, ümumi sosial yardım Azərbaycan Respublikasında pensiya təminatı və bir sıra beynəlxalq səviyyəli sosial xartiyaya qoşulmaqla sosial inkişaf və onun inteqrasiya sistemini tənzimləmək vacibdir. Sosial müdafiə qanunları konstitusiyaya prinsiplərinə əsaslanaraq zəruri olan şəraitin və vətəndaşların hər hansı mənəvi nemətə münasibətini formalaşdırır.

Sosial-iqtisadi qanunlar sistem halında obyekt, predmet, mexanizmi və resursları əhatə etməklə işlək prinsiplərinin metodiki aspektlərini yaradır. Qanunlar əsasında hökumətin və yaxud müvafiq icra orqanının səlahiyyətləri və mexanizmləri əhatə dairəsi və məhdudiyyətləri tərtib olunur və təsbiq olunur. Hər bir nazirliyin əsas çərçivə və funksional qanunu Milli Məclis yaxud prezident fərmanı ilə təsdiq olunan

- prinsiplərə uyğun idarə olunur. Əhalinin sosial qrupları, yaş və cinsindən asılı olaraq hüquqi müdafiəsi üçün fəaliyyət dairəsini və əsas vəzifələrini müəyyən edən qanunlar həmin nazirliyin resurs potensialını və onun strateji istiqamətlərini maliyyə mexanizmlərini özündə birləşdirir. Nazirliyin quruluşu funksional vəzifələrin reallaşması üçün təşkilatı idarəetmə sistemini, onların maliyyə əsasını, xərc strukturunu və istehsal həcmi, yaxud onun marketing segmentləşməsi planı hazırlayır. Sosial təşkilatlar, bütövlükdə sistem halında büdcə sistemi və qanunlar sisteminin fəaliyyətinə uyğun olaraq konseptual və konkret proqramlar əsasında fəaliyyət göstərir.

Müasir şəraitdə məqsədli kompleks proqram idarəçiliyi və bu proqramların tərtibi və təsdiqi, həmçinin reallaşması bazar şəraitində kompleks sosial tədbirlərin təşkilatı iqtisadi və maliyyə əsası kimi çıxış edir. Məqsədli proqramlar planlı təsərrüfatdan fərqli olaraq ali və lokal məqsədlərin prioritetliyi və uyğun olaraq resursların bölgüsü və onlardan faydalanma istifadə etmək texnologiyaları üzərində qurulur. Sosial proqramların tərtibində əsas məqsədlərin seçilməsi, onların vacibliyi və faydalanma görə prioritetlər əsasında qurulması və hər bir məqsədin adekvatlığa görə idarəetmə orqanları tərəfindən idarə olunması metodikası bu sistemin əsası təşkil edir. Prinsipial olaraq məqsədlər, resurslar, proqnozlar və qərar qəbulu bütövlükdə idarəetmə sisteminin təşkili, quruluşu və onun sahə, ərazi prinsiplərini müəyyənləşdirir.

Məqsədli proqramlar regionların sosial iqtisadi və sosial inkişafını, yeni iş yerlərinin açılması və sahibkarlığa şərait yaratmaqla daha çox sosial problemlərin həllinə gətirib çıxarır. Bu məqsədlə ərazi və sahə proqramları onların vəhdəti və funksional proqramlarda ümumiyyət prinsipləri artır.

Məqsədli proqramlar uyğun metodların tərtibinə və onların tətbiqinə şərait yaradır. Məqsədli proqramlar hər bir təşkilatı orqanın vəzifələrini yeni resurslara tələbatı artırır. Ona görə də sosial iqtisadi inkişafın konseptual əsasları formalaşır. Məqsədli proqram metodları məqsədlərin proqnozunu və uyğun resurslara tələbat və onlardan istifadə variantlarını tərtib etməyə imkan verir.

Proqnozlar sosial nəticə kimi iqtisadi artımın əsas istiqamətlərini və tarazlı inkişaf dinamikasını və mənbələrini formalaşdırır. Respublikada bazar şəraitində məqsədli proqramların əsas vəzifəsi hər bir regionun resurslarını iqtisadi dövriyyəyə cəlb edilməsi və həmin regionlarda sosial problemləri, həllinə kömək edir. Məqsədli proqramların reallığı uyğun ixtisaslar və iş qüvvəsi üzrə layihələr və xarakteri etibarilə əl əməyinə, yaxud intensiv faktorlara əsaslanan layihələr işlənilib hazırlanır. Sosial proqramlar iqtisadi əsaslarla, təşkilatı-iqtisadi idarəetmə metodlarına əsaslandığı üçün təkmilləşmə istiqamətləri kəsb edir. İlk növbədə maliyyə təminatı, maliyyə şəffaflığı, prioritetləri regional və ərazi xüsusiyyətlərini, metodiki aspektlərini təkmilləşdirmək əsas istiqamət olaraq formalaşır.

Sosial-iqtisadi proqramlar qeyri-müəyyənlik şəraitində daha çox təcrübəyə və meyllərə uyğun adekvat qərar qəbulu ilə reallaşır. Bu məqsədli sistem idarəçiliyinin üzvü əlaqəsini təmin edir.